

”JUVAN RISTI” – VASKEEN VALETTUA PAIKALLISKULTTUURIA

Partalan kuninkaankartanon aluetta Juvalla on tutkittu arkeologisesti ensimmäisen kerran vuosina 2015–2017 toteutetussa hankkeessa. Tutkimukset tuottivat runsaan löytöaineiston, jonka merkittävimpiä yksittäisiä löytöjä oli rautakauden loppuun ajoittuva, Juvan ristiksi nimetty ristiriipus. Esineen löytyminen pidensi kartanoalueen tiedettyä historiaa parilla vuosisadalla, mutta sen löytyminen toi myös aivan uutta tietoa Juvan asuttamisesta. Ristiriipus on muun löytöaineiston ohella monimerkityksinen, sillä se haastaa tarkastelemaan vakiintuneita käsityksiä perifeerisenä pidetyn alueen asutushistoriasta uudesta näkökulmasta. Sillä on myös roolinsa paikallisuutta luovassa prosessissa, jossa paikalliskulttuuria tuotetaan ja ylläpidetään.

Kesällä 2016 pieni joukko keltaisiin huomioliiveihin sonnustautuneita arkeologeja Turun yliopistosta kulkee metallinilmäsimien kanssa Juvan kirkonkylän tuntumassa Partalan historiallisen kartanoalueen pellolla. Ollaan Etelä-Savossa. Aurinko paistaa, hiekkaisella harjanteella tuulenpyörteet nostavat kuivaa maa-ainesta pölynä ilmaan. Aluetta on tieteellisesti prospektoitu jo useita päiviä ja joitain historialliselle ajalle ajoittuvia löytöjä on tullut vastaan. Tutkimukset on tarkoitus lopettaa tältä erää ja ne keskitetään viimeisiksi tunteiksi kartanoon johtavan vanhan koivukujan viereiselle alalle. Laitteen antama äänisignaali vahvistuu, esiin otetaan lapiot ja pinpointteri, kuten on tehty jo useita kymmeniä kertoja saman päivän aikana, ja äänisignaalin antajaa ryhdytään kaivamaan esiin.

Pian tutkijan kämmenellä lepää pieni, ehjä esine. Koru. Ristiriipus. Muut tutkijat hälytetään paikalle, löytöpaikan lähiympäristöä ryhdytään käymään järjestelmällisesti läpi. Aurinko paistaa, suuta kuivaa. Toinen äänisignaali. Esine, koristeellinen puukonkahva, vahvistaa, että Juvan asutushistoriaa tullaan kirjoittamaan uudelleen. (Kuva 1.)

Kuva 1. Partalasta löydyntynyt rautakauden lopulle ajoittuva ristiriipus (TYA 927:1). Taustalla Partalan nykyinen päärakennus. Kuva Pekko Heimola.

Artikkelin teemat ja tavoitteet

Artikkelin alkuun on kuvattu ristiriipuksen löytyminen hankkeen aikaisissa arkeologissa tutkimuksissa. Riipus on ristin muotoinen, kooltaan noin 42 x 35 millimetriä ja vain pari millimetriä paksu.¹ Esineen suhteellinen metallipitoisuus on mitattu, ja pronssin lisäksi seoksessa on myös hopeaa.² Riipuksen pinnassa oleva nauhapunoskoristelu ja pisaramaiset kuviot ovat osittaisesta kuluneisuudesta johtuen vaikeasti tulkittavia, mutta niissä voi havaita sekä läntisiä että itäisiä vaikutteita. Vertailuaineistosta ei ole löytynyt yksityiskohdiltaan vastaavia riipuksia, joten kyseessä voi olla paikallinen valmiste, johon on yhdistetty elementtejä muista koruista.³ Riipuksen koko ja muoto viittaavat lähinnä ristiretkiaikaisiin, 1100–1200-luvuille ajoittuviin riipuksiin, ja näiden löytyminen on usein yhdistetty kristinuskon leviämiseen alueelle.⁴ Samalle ajanjaksolle ajoitettavia ristiriipuksia tunnetaan Suomesta joitakin kymmeniä, näitä Savosta vain muutama.⁵ Lähimmät Partalan löytöä hieman muistuttavat riipukset ovat löytyneet Mikkelin Tuukkalasta ja Visulahdesta.⁶ Riipuksesta tekeekin huomionarvoisen sen ainutlaatuisuus ja löytyminen alueelta, jolta ei juurikaan ole aiempia rautakautisia löytöjä. Paikallisella tasolla riipuksen arvoa on lisännyt löydöksen ajallinen yhteensattuma paikkakunnan juhluvuoden kanssa. Ristiriipus löytyi kuin tilauksesta ulkoista ilmettä

kaipaavan paikallisen merkkivuoden symboliksi. Näin ristiriipuksesta, *Juvan rististä*, tuli vuonna 2017 koko Juvan tunnus, sillä sen pohjalta toteutettiin 575-juhlavuottaan viettävän Juvan kunnan ja seurakunnan logot. Tunnukset ovat edelleen käytössä hieman muokatussa asussa. Riipuksesta teetettiin juhluvuodeksi myös koruna käytettävä jäljennös sekä hopeisena että pronssisena versiona. (Kuva 2.)

Juvan risti ja sen löytymiseen johtaneet tutkimukset ovat pääosassa myös tässä artikkelissa. Niiden merkityksiä tarkastellaan sekä arkeologian että historian tutkimuksen näkökulmasta ja myös alueellisesti, paikallisella tasolla. Peilattaessa hankkeiden tutkimustuloksia Savon alueen asuttamisesta muodostettua kuvaa vasten paljastuu, että kokonaiskuvaa on rakennettu vain harvojen tutkimusten ja irtolöytöjen varaan. Savo ja sen asutushistoria onkin jäänyt menneisyyttä tarkastelevassa kontekstissa niin kutsutuksi harmaaksi alueeksi, kun sen sijaan esimerkiksi lounaisen Suomen historia ja esihistoria ovat hyvinkin tutkittuja. Verrattuna Varsinais-Suomeen, historiallisten maakuntien ydinalueeseen⁷ on Savo usein määritelty periferiaksi, syrjäseuduksi. Määritelmät on sementoitu historian kirjoitukseen evolutionismin hengessä 1900-luvun alkupuolella ja istuvat edelleen tiukassa. Niitä ovat pitäneet yllä niin kulttuurien leviämisteoriat kuin modernisaatioprosessia tarkastelevat innovaatioteoriat, joissa tutkijan katse kulkee uudistusten kanssa samaan suuntaan: väkirikkaiden alueiden herrasväeltä kohti harvaan asutun maaseudun rahvasta.⁸

Kysymystä Savon perifeerisestä luonteesta lähestytään artikkelissa dekonstruktion tapaan. Dekonstruktio on esimerkki jälkistrukturalistisesta käsitteiden ja itsestään selvinä pidettyjen olettamusten avaamisesta ja kyseenalaistamisesta.⁹ Esimerkkinä dekonstruktion käyttämisestä paikallishistorioiden ja maakuntahistorioiden uudelleenluennassa on Pirjo Markkolan, Hanna Snellmanin ja Ann-Catrin Östmanin toimittama *Kotiseutu ja kansakunta. Miten suomalaista historiaa on rakennettu* (2014). Artikkelikokoelma

Kuva 2. Riipuksesta teetetty muinaiskoru ja Juvan kunnan tunnus vuonna 2017. Kuva Juvan kunta.

tekee ymmärrettäväksi tapoja, joilla alueita ja paikallisia ominaispiirteitä on historiankirjoituksessa käsitteellistetty.

Sille, miksi käsitteet pysyvät sitkeästi tutkimusten sivuilla, löytyy myös kulttuurista taustaa. Kulttuuriin sisäänrakennetut tavat luokitella, jäsentää ja jaotella saavat asiat ja ilmiöt näyttäytymään vastapareinaan tai vastakohtinaan ja lataavat neutraalillekin kohteelle positiivisia tai negatiivisia arvoja.¹⁰ Nykytutkimus yrittää purkaa tätä kulttuurista kuormaa eli itsestään selvinä pidettyjä vastakohtaisuuksia, joista yhtenä esimerkkinä on kehitys pysähtyneisyyden vastaparina. Kehitys ja päämäärätietoinen liike eteenpäin nähdään modernissa maailmassa positiivisessa, liikkumattomuus ja pysähtyneisyys negatiivisessa valossa.¹¹ Tämä näkyy myös historian tutkimusorientaation suosimina kehityskaarina, jotka johtavat suoraviivaisesti primitiivisestä alkuhämärästä ja jämähtäneisyyden tilasta kehityksen huippuun eli nykytilanteeseen, historian sivujuonteiden kustannuksella. Tähän on kiinnittänyt huomiota muun muassa folkloristi Seppo Knuutila artikkelissaan *Paluu nykyisyyteen* (1989). Kehitys, muutos ja liike näkyvät myös kulttuurintutkimusta hallitsevassa keskustelussa, jossa monipaikkaisuus, ylijajaisuus ja liikkeessä olevat identiteetit dominoivat kysymyksenasettelua.¹² Dekonstruktion ja kriittisen luennan tarkoitus ei ole tässä artikkelissa osoittaa sormella konventionaalisen historiankirjoituksen epäkohtia, vaan avata silmiä vaihtoehtoisille tavoille hahmottaa menneisyyttä kangistumatta käsitteellisiin vastakohtaisuuksiin.

Partalan kuninkaankartanon tutkimushankkeet

Partalan kartano Männynmäen kylällä

Partalan kartano sijaitsee Männynmäen harjanteella, Juvan nykyisen kirkonkylän itäpuolella. Sijainti vanhan valtatie, Hämeenlinnaa ja Olavinlinnaa yhdistäneen Suuren Savontien varrella on määritellyt tilan varhaista historiaa ja yksi syy siihen, että Partala toimi 1400–1500-luvuilla nimismiehen tilana ja kuninkaankartanona.¹³ Partala oli nimismiehen tilana todennäköisesti jo vuonna 1442 Juvan seurakuntaa perustettaessa. Juva on yksi harvoista keskiaikaisista seurakunnista, jonka perustamisajankohta tunnetaan ja se tapahtui tuona vuonna Pyhän Henrikin kuolinpäivän aattona 19. tammikuuta. Perustamisasiakirjassa yhtenä Juvaa edustaneena miehenä mainitaan nimismies Juho Partanen,¹⁴ mahdollisesti juuri tämän tilan Partasia. Tällä asiakirjalla Juvan kappeli erotettiin omaksi seurakunnakseen Savilahden vuonna 1329 perustetusta kirkkopitäjästä. Juvan seurakunta oli varsin laaja ja myöhemmin siitä erotettiin useita uusia seurakuntia, ensimmäisten joukossa Säämin-

ki, johon Olavinlinna oli rakennettu, sekä Kuopion kirkkopitäjä.¹⁵ Muistona menneestä suuruuden ajasta Juvaa nimitetään toisinaan edelleen *emäpittäjäksi*.

Partalan kartano jatkoi nimismiehen tilana 1500-luvun loppuun lyhyttä kuninkaankartanokautta (1556–1561) lukuun ottamatta. Kuninkaankartano muodostettiin varsin kovakouraisesti viiden talonpojan maista, joista neljä kuului Partasen sukuun. Viides, joka joutui kuninkaankartanon tieltä väistymään, oli lainlukija ja nimismies Jesper Sigfridsson, hänkin avioliiton kautta sidoksissa Partasen sukuun.¹⁶ Kuninkaankartanojärjestelmä oli Kustaa Vaasan aikaansaannos ja siinä yhdistyivät useat hänen hallintoa, valtion taloutta ja sotilaallista varustautumista koskevat uudistuksensa lempiharrastuksen eli maanviljelyn kanssa yhdeksi kokonaisuudeksi. Kartanot olivat paikallishallinnon keskuksia, ja kartanoiden johdossa ollut vouti oli paitsi voutikuntansa päämies, myös vastuussa veronkannosta alueellaan. Kartanot myös tuottivat elintarvikkeita armeijan tarpeisiin. Kuninkaankartanojärjestelmä toteutettiin koko valtakunnan alueella, mutta vietiin pisimmälle Suomessa. Ruotsin puolella kartanoita oli 65 ja Suomessa 44. Savon maakunnassa jokainen kuudesta hallintopitäjästä sai kuninkaankartanon.¹⁷

Kuninkaankartanoiden talous ja niissä harjoitetut elinkeinot tunnetaan hyvin, ja syy siihenkin on Kustaa Vaasan toimeenpanemassa uudistuksessa. 1530–1540-luvuilla uudistettiin veronkantoon liittyvä kirjanpito: tilien systemaattinen kerääminen ja säilyttäminen. Voudit velvoitettiin toimittamaan voutikuntansa tilit Tukholman laskukamariin vuosittain tarkastettavaksi, ja verotilien lisäksi vouti piti kirjaa kartanon taloudesta. Voudintilien eli vanhemman tilikirjasarjan myötä Suomen voidaan sanoa siirtyneen historialliseen aikaan.¹⁸

Ruotsin suurvaltakaudella (1617–1721) Partalaa koskevat asiakirjalähteet ovat kuninkaankartanokautta niukempia. Partala toimi tuolloin ratsutilana ja Partaset ratsumiehen varustajina 1600-luvun loppupuolelle. Muutaman omistajanvaihdoksen jälkeen tila siirtyi vuonna 1704 Poppiusten pappis- ja virkamiessuvulle, ja oli heidän hallussaan vuoteen 1890 saakka.¹⁹ Poppiusten aikaan osui kartanokulttuurin intensiivivaihe, jonka savolaista kartanokulttuuria tutkinut Anna-Maria Åström ajoittaa vuosien 1790–1850 väliin.²⁰ Männynmäen kylällä oli suorastaan kartanokulttuurin keskittymä, sillä harjanteella oli kaksi kartanoa, Partala ja Tirrola sekä kaksi kappalaisen pappilaa, Ryhälä ja Huttula. Lähellä oli vielä kirkkoherran Isopappila, jonka pojan, Carl Axel Gottlundin²¹ päiväkirjojen sivuille tallentui myös Männynmäen säätyläisten elämää 1800-luvun alussa.²² Seurustelu oli kiinteä osa kartanokulttuuria ja kanssakäyminen tiivistä juuri lähinaapureiden kesken, mutta sosiaalinen verkosto ulottui naapuripitäjiin saakka.²³ Savolainen kartanokulttuuri oli ohuen

Kuva 3. Ilmakuva Männynmäen alueesta keväällä 2019. Partala on kuvassa keskellä peltoja ympäröimänä. Etualalla mutkittelee vanha tielinja. 1950-luvulla valmistunut pikatie, nykyinen valtatie 14 kulkee kuvan poikki. Kuva Juha Ruohonen.

aatelin, sotilas- ja siviilivirkamiehistön ja papiston muodostaman ruotsinkielisen vähemmistön kulttuuria ja sen synty oli sidoksissa Ruotsin ruotujakoiseen armeijaan. 1800-luvun kuluessa siviilivirkamiesten osuus kartanon omistajina kasvoi upseeriston vähetessä.²⁴ Vähitellen kartanoiden omistamisesta tuli säätyläissuvuille taloudellinen taakka, ja niitä myytiin varakkaille talonpojille ja kauppiaille, myös Partalan tapauksessa. Vuosina 1890–1919 Partalan kartano oli maakauppiaan omistuksessa, ja vuodesta 1919 eteenpäin omistaja on ollut Juvan kunta. Vuoteen 1970 saakka Partala oli kunnan maatila, ja vuosina 1985–2006 Partalassa toimi luonnonmukaisen maatalouden tutkimuskeskus.²⁵ Nykyisiä toimijoita alueella ovat ravintola- ja majoituspalvelut, taidegalleria, Juvan tryffelikeskus, kesäteatteri ja paikallismuseot.

Vuosisatainen viljely ja asutus ovat muokanneet Männynmäen harjanteesta avoimen maanviljelysmaiseman, jossa vanhat kantatilat näkyvät edelleen tilusten sijoittumisena. Dramaattisimmat muutokset maisemaan toi 1950-luvun lopussa valmistunut pikatie Juvalta Savonlinnaan, sillä se suoristi vanhan valtatie mutkat ja puhkoi harjanteen. Moderni aika näkyy maisemassa taajama-asutuksena ja teollisuusrakentamisena, mutta edelleen Partalan ympärillä olevat peltolohkot, noin 20 hehtaaria luomuviljeltyä alaa, ovat aktiiviviljelyksessä. Partalan miljöötä voidaankin pitää yhtenä parhaiten säilyneistä sisämaan historiallisista kuninkaankartanoalueista. (Kuva 3.)

Hankkeet

Partalan vaiheista ovat 1500-luvun osalta kirjoittaneet esimerkiksi Liisa Poppius (*Juvan historiaan* 1957) ja Kauko Pirinen (*Savon historiaan*, osa II:1 1982).²⁶ Molemmat ovat koonneet tietoja asiakirjalähteistä, joita Partalan osalta on käytettävissä varsinaisesti 1500-luvulta lähtien. Ennen hankkeiden alkua kartanon historiallista aikaa varhaisemmasta menneisyydestä ei ollut viitteitä, eikä alueella ollut tehty arkeologisia tutkimuksia, vaikka kyseessä on historiallinen kuninkaankartanoalue. Ympäristöä ei ollut suojeltu esimerkiksi kaavamerkinnöin tai muinaisjäännöksenä. Hankkeiden alkaessa kunnassa olikin suunniteltu oikaisevaa tielinjaa Partalaan lisäämään tilan saavutettavuutta matkailun näkökulmasta, ja tämä linjaus olisi vedetty keskeisen peltoalueen läpi.

Ajatus Partalan menneisyyden tutkimisesta sai alkunsa vuonna 2014 kahden tutkijan, arkeologi Juha Ruohosen ja kansatieteilijä Kirsi Vertaisen aloitteesta Juvan kunnan tukiessa ajatusta. Partalan tilan historiaa tehtiin tutuksi kolmessa eri hankkeessa vuosien 2015–2019 aikana. Ensimmäinen hanke oli vuosina 2015–2017 EU:n Leader-rahoituksella toteutettu yleishyödyllinen kehittämishanke *Partalan viisi vuosisataa*. Sen aikana käytiin läpi Partalaa sivuavat arkistolähteet ja lähdekirjallisuus ja tuotettiin arkeologian ja kansatieteen menetelmin myös aivan uutta, ajallisesti ja laadullisesti kirjallisia dokumentteja täydentävää materiaalia. Tämän hankkeen keskeiset tulokset koottiin julkaisuksi seuraavassa, niin ikään Leader-rahoitteisessa hankkeessa *Partalan vuosisadat kirjaksi*. Kirja *Juvan Partala* julkistettiin joulukuussa 2019 ja on myös yksi tämän artikkelin lähteistä.

Tutkimuksellisesti täydentävää materiaalia saatiin Suomen Kulttuurirahaston Mullankaivajat-apurahalla vuonna 2019 toteutetusta *Juuret syvällä Juvan kylissä* -hankkeesta. Mullankaivajat-hankkeen perusajatuksen mukaisesti koululaisille ja lukiolaisille tarjottiin tilaisuus osallistua arkeologiseen tutkimukseen lähialueellaan, tarkoituksena lisätä oppilaiden kiinnostusta tieteellisiin menetelmiin, oman maakunnan menneisyyteen sekä historiaan yleensä. Kevään koululaistyöskentely tapahtui pääasiassa Partalan alueella, ja osaa hankkeen tuloksista ehdittiin hyödyntää edellä mainitussa julkaisussa.

Hankkeiden motiivit

Ensimmäisen hankkeen tarkoituksena oli päivittää kuvaa kartanon alueesta sen asuttamisen alkuvaiheista nykypäivään asti. Tieteellisen mielenkiinnon lisäksi hankkeilla oli käytännön toimintaa palvelevia tavoitteita. Hankeha-

kemukseen kirjattiin tarve saada faktoihin perustuvaa tietoa tilan historiasta kunnallisen päätöksenteon pohjaksi Partalan tulevaa käyttöä varten. Tässä artikkelissa keskitytään hankkeen arkeologisiin tutkimuksiin, joiden tavoitteena oli kartoittaa alueen historiallista maankäyttöä sekä tutkia paikan ihmistoimintaa maasta löytyvän materiaalsen jäämistön perusteella.²⁷ Kuninkaankartanoajasta kertovien havaintojen ohella huomiota haluttiin kiinnittää myös 1500-lukua nuorempaan löytöaineistoon, sillä yksityiskohtaiset asiakirjalähteet vähenevät huomattavasti kartanon toiminnan loppumiseen vuonna 1561. Koska historiallisen ajan savolaisia asuinpaikkoja on aiemmin tutkittu hyvin vähän, oli hypoteettisena ajatuksena saavuttaa Partalasta myös kuninkaankartanovaihetta vanhempi asutusvaihe – jopa rautakaudelle ajoittuvien esineiden muodossa. Alueen aiempi tutkimattomuus lisäsi myös painetta arkeologisten tutkimusten aloittamiselle. 2010-luvulla räjähdysmäisesti lisääntynyt metallinilmaisinharrastajien kasvu koettiin uhkatekijänä helposti lähestyttävässä kohteessa valtatie varrella. Alue saattaisi kiinnostaa alan toimijoita, mikä lisäisi riskiä, että löytöaineistoa jäisi tieteellisesti tallentamatta.

Partalan kuninkaankartanon arkeologiset tutkimukset

Tutkimukset

Vuonna 2015 arkeologisia tutkimuksia tehtiin Partalassa kahteen otteeseen, sekä keväällä että syksyllä. Toukokuussa päärakennuksen länsipuolista peltoaluetta koekuopitettiin ja prospektoitiin metallinilmaisimilla noin viikon ajan. Jo tuolloin huomattiin, että alueen löytöaineisto oli harvinaisen monipuolinen. Lokakuussa saman peltoalueen tutkimista jatkettiin noin viikon kestäneen kenttätyöjakson ajan. Seuraavana vuonna saman peltoalueen tutkimuksia jatkettiin kahden viikon ajan heinäkuussa peltoalueen ollessa pyynnöstä mulloksella, jolloin myös pintapoiminta oli mahdollista. Kattavimmin saatiin tutkittua päärakennuksen pohjois- ja länsipuolella sijaitseva, Savontiehen ja kartanolle johtavaan koivukujan rajoittunut peltoalue. Toisena alueena tutkittiin pihapiirin itä- ja koillispuolella olevaa peltoaluetta koivukujan toisella puolella. Tätä aluetta ei ehditty käydä läpi kokonaisuudessaan. Tutkimuksissa voitiin kuitenkin osoittaa, että pelloilla on kyntökerroksen alla runsaasti säilyneitä kulttuurikerroksia, mahdollisesti jopa kuninkaankartanoon liittyviä kiinteitä rakenteita.²⁸

Vuonna 2017 Partalassa toteutettiin kahdelle heinäkuuiselle viikolle ajoittunut arkeologinen kaivaus. Pääasialliseksi kaivauspaikaksi valittiin alue pelloilta päärakennuksen vierestä, josta kaksi vuotta aiemmin oli pienestä koekuopas-

Kuva 4. Partalan pellolle päärakennuksen läheisyyteen avuttua kaivausaluetta (n:o 1) tutkittiin kesällä 2017. Kuva Juha Ruuhonen.

ta kyntökerroksen alta saatu esiin kiveystä ja pitkälle maatuneiden hirsien jäännöksiä. Tutkimuksilla haluttiin selvittää rakenteen tarkempi luonne ja sen ajoitus. Kaivausalueelle avattiin noin 25 neliön kokoinen tasokaivausalue, josta ensimmäiseksi poistettiin sekoittunut kyntökerros lapioilla. Tämän alta paljastuivat ensimmäiset rakenteet: alueen poikki kulkeva yhtenäinen kapea kiveys sekä siihen rajoittuva, muodoltaan lähes neliömäinen sekoittuneen maan alue. Näiden ympärillä oli koskematon vaaleanruskea hietamaa. Syvemmälle kerroksittain kaivettaessa neliömäisen rakenteen reunoilta tuli esille hirsien jäännöksiä. Näillä oli tuettu maahan kaivetun, noin metrin syvyyteen ulottuneen kuopparakenteen reunoja. Rakenne oli viimeisessä vaiheessa täytetty rakennusjätteellä ja roskalla, kuten tiilillä, lasinkappaleilla, kivillä ja maalilla.²⁹ Aineiston tutkimukset ovat tätä kirjoittaessa vielä kesken, mutta kyse lienee asuinhuoneen tai ulkorakennuksen alapuolelle, lattiakerroksen alle, kaivetusta pienestä kellarista tai todennäköisemmin *latriinin* eli ulkokuussin pohjasta. Kaivausalueen pohjakerros hirsisine jäännöksineen ulottuu ajalli-

sesti 1500–1600-luvuille, mahdollisesti jo kuninkaankartanon aikaan, sillä radiohiiliajoituksen avulla rakenteessa käytetty puu on ajoitettavissa vuosien 1520–1600 väliin.³⁰ Tätä tukevat myös kaivauksissa löytyneet 1500-luvun esinetyypit ja 1600-luvun rahat, ainoa tiettyihin vuosiin ajoitettava esineryhmä. Löytöhetkellä oli yhtenäisessä pinossa 11 kuningatar Kristiinan (hallitsijana 1632–1654) ja Kaarle XI:n (hallitsijana 1660–1697) valtakausilla lyötettyä yhden ja kahden äyrin hopearahaa, joista vanhin oli lyöty vuonna 1633 ja nuorin vuonna 1667.³¹ Rahojen pitkä käyttöikä huomioiden vuosiluvut eivät välttämättä kerro, milloin ne ovat maahan joutuneet, mutta tässä tapauksessa muu löytöaineisto ja analyysit tukevat ajoitusta. Käytön loputtua kuoppa on joka tapauksessa täytetty, ja 1700-luvulla tai 1800-luvun aikana sen läpi on tehty kivetty salaoja.³² (Kuva 4.)

Mullankaivajat-hankkeen aikana Partalassa tehtiin tutkimuksia touko-kuussa 2019 kirkonkylän koululaisten avustamana. Lähes kaikki kirkonkylän alakoululaiset sekä osa lukiolaisista jatkoivat peltoalueiden kesken jäänyttä pintapöimintää ja prospektointia pihapiirin itä- ja koillispuolella olevalla peltoalueella. Löytöjen joukossa oli runsaasti aiempaa aineistoa täydentävää materiaalia.³³

Löytöaineistot

Vaikka arkeologisin menetelmin tarkasti tutkitut alueet olivat pinta-alaltaan suhteellisen vähäisiä, on niiden kautta saatu edustava otos maan sisällä säilyneistä kerroksista. Rakenteet ja esineistö kertovat pääosin kartanon arkielämästä, mutta samalla ne välittävät uutta tietoa rakennusten sijainnista ja Partalassa käytetyistä 1500- ja 1600-lukujen tuontitavaroista. Näitä ovat muun muassa lasiesineiden sirpaleet, joiden joukosta on tähän mennessä tunnistettu ainakin passglasin ja optisesti koristeltujen lasiastioiden palasia.³⁴ Lasiasiat ovat peräisin nykyisen Saksan alueelta, kuten peltoalueelta löytyneet Westerwaldin tyyppin kivisavikeramiikan sirpaleetkin, jotka ajoittuvat lähinnä 1600-luvulle.³⁵ Itämeren eteläosista on peräisin myös niin kutsuttu kukkohana, joka ajoittuneeseen keskiajan loppuun tai uuden ajan alkuun. Kyseessä on pronssinen tynnyrin hanan tappi, jonka kääntökahvaa koristaa kanalintu.³⁶ Partalasta löytyneet muutamat ruukku- eli pottikaakelin palaset edustavat puolestaan varhaisinta kaakeliuunityyppiä Suomessa, ja ne saattavat ajoittua 1500-luvulle liittyen kuninkaankartanoiden yhdenmukaiseen rakentamiskulttuuriin.³⁷ Edellä kuvattuja esineitä on aiemmin löytynyt muun muassa Turun kaupunkialueelta, eteläisen Suomen ja Hämeen kartanoista sekä vauraista talonpoikaistaloista.³⁸ Näiden esineiden löytyminen Savosta on erittäin

Kuva 5. Pellolta metallinilmainsprospektoinnin yhteydessä vuonna 2019 löytynyt pronssinen kukkohanan katkelma. Kuva Juha Ruohonen. Kuvan muokkaus Petri P. Pentikäinen.

harvinaista, ja talonpoikainen konteksti huomioiden esineryhmiä voidaan Juvalla pitää esimerkkeinä kapean yläluokan aineellisesta kulttuurista. (Kuva 5.)

Hankkeiden aikaisten löytöjen lukumäärä voidaan laskea useissa sadoissa kappaleissa. Edellä mainittujen esineryhmien ohella liitupiipun kappaleet, lyijyplombit, napit, soljet, helat, sormustimet, kolikot, tiilimurska, pullo- ja ikkunalasi, uunikaakeli, luut, rautanaulat sekä muut taokset ja fajanssin, posliinin ja punasavikeramiikan kappaleet tarjoavat kattavan läpileikkauksen savolaisen kartanon esi-neellisestä kulttuurista 1500-luvun puolivälistä 1800-luvulle asti. Lisäämällä luetteloon 1900-luvun pullonkorkit, lääkepullot ja astiankappaleet päästään löytöaineistossa lähelle nykypäivää.³⁹ Mielenkiintoista on, ettei aineistossa ole yhtään varmuudella keskiajalle ajoittuvaa esinettä. Sen sijaan samalta pelto-alueelta löytyneet, esihistorialliseen aikaan ajoitettavat esineet, kuten Juvan ristiksi nimetty ristiriipus ja sen lähietäisyydeltä löytynyt akantuskoristeinen puukonkahva ovat saaneet paljon painoarvoa löytöaineistossa. Molemmat esineet ajoittuvat ristiretkiaikaan, siis lähinnä 1200-luvulle tai 1300-luvun alkuvuosikymmeniin. Samalle aikakaudelle saattavat ajoittua myös pienten pronssiesineiden katkelmat ja kuparipellin ja sulaneen pronssin kappaleet.⁴⁰ Tämä esineryhmä vie Partalan asuttamisen alkujuuret vuosisatoja kuninkaan-kartanovaihetta varhempaan aikaan, sillä todennäköisesti ne ovat peräisin alueella sijainneesta laajemmasta muinaisjäännöksestä, kuten asuinpaikasta, ruumishaudasta tai kalmistosta.

Arkeologisen tutkimuksen historia Juvalla

Muinaistutkimuksen alku

Arkeologista tutkimusta on Juvalla varsinaisesti tehty vasta 1900-luvulla. Kiinnostus alueen muinaisuutta kohtaan heräsi kuitenkin jo 1800-luvun alussa, ja Partalalla oli pieni sivuosa juvalaisen muinaistutkimuksen saadessa alkunsa. Abraham Poppius⁴¹, runoilijapastori, Juvan ensimmäinen kappalai-

nen ja Partalan poika oli naapurin, Carl Axel Gottlundin kanssa ensimmäisiä, jotka keräsivät kansanrunoja talteen kotipaikkakunnallaan 1800-luvun toisella kymmenellä. Myös muinaistutkimuksen alku oli näiden miesten harteilla. 1800-luvun puolivälissä Poppius kuulutti Juvan kirkon saarnastuolista ja lukukinkereillä oman pitäjänsä ”muinaisjäännöksiä ja kummallisia kapineita”⁴² ystävänsä Gottlundin pyynnöstä. Tulokset jäivät laihoiksi, ja lukuun ottamatta kivikaudelle ajoittuvaa kourutaltan puolikasta Juvalta ei juuri muuta löytynyt. Taltta lähetettiin vuonna 1860 Helsinkiin, metsistä löytyneiden kiviläjien alkuperä jäi arvoitukseksi, ja kallio- ja kivioppiirroksia Poppius arveli maanmittareiden tekosiksi.⁴³ (Kuva 6.)

Gottlund asui tuolloin Helsingissä ja teki muinaistutkimusta senaatilta saamallaan apurahalla vuosina 1859–1860.⁴⁴ Tuohon aikaan kansallisromanttiset virtaukset olivat jo jalostumassa tietoisuudeksi omasta menneisyydestä ja sen historiasta, kun ne 1800-luvun alussa olivat olleet vasta kiteytymässä aatteiksi yhteisestä kansakunnasta.⁴⁵ Gottlundin vuoden mittainen apuraha antikvaarisia matkoja ja tutkimuksia varten oli eräs ensimmäisistä askeleista muinaistieteellisen kartoituksen tiellä. Pian tämän jälkeen Suomen muinaisuus ja historia nousivat yleisen tieteellisen ja taiteellisen mielenkiinnon kohteiksi saaden manifestaationsa Suomen Muinaismuistoyhdistyksen perustamisessa vuonna 1870.⁴⁶

Yksi Muinaismuistoyhdistyksen toimialoista oli kihlakuntakohtaisesti suoritettu kiinteiden esihistoriallisten ja historiallisten muinaisjäännösten inventointi. Tämä 1900-luvun alussa päättynyt inventointi toteutui valitettavan huonosti itäisessä Suomessa.⁴⁷ Juvan kihlakunnan alueella muinaisjään-

Kuva 6. Poppiuksen ja Gottlundin aikaan Männingmäellä oli kartanokulttuurin keskittymä. Vuoden 1749 pitäjänkartassa keskellä ovat kirkko ja kirkkoherran pappila. Oikealla Männingmäellä Suuren Savontien varrella ovat Tirrolan kartano, Ryhälän pappila ja Partala. Huttulan pappila jää kartan oikean reunan ulkopuolelle. Ote kartasta Boström ja Hoof 1749.

nöksiä oli tuolloin kartoittamassa stipendiaattina opettaja Jesiel Serenius. Sereniuksenkin henkilökohtainen historia linkittyi Partalan kartanoon, sillä hänen syntyessään vuonna 1873 pitäjällä juuri aloittanut kansakoulu toimi kaksi vuotta Partalan kartanossa Jesielin isän, Anders Malakias Sereniuksen toimiessa koulun opettajana.⁴⁸ Serenius laati vuonna 1902 retkistään muistiinpanot, mutta ei omien sanojensa mukaan saanut suurempaa matkakertomusta aikaan. Tähän tulokseen tuli myös muistion kommentteillaan kuitannut valtionarkeologi J. R. Aspelin, ja kihlakunnankertomus jäi julkaisematta. Sereniuksen raportin Savo oli *köyhä muinaislöydöistä maamme läntisiin, eteläisiin ja itäisiin osiin verrattuna* ja tämä koski sekä kiinteitä että irtaimia muinaisjäännöksiä.⁴⁹

Myöhempi tutkimus

Juvan, entisen emäpitäjän alue näyttäytyy näiden esimerkkien valossa 1800-luvulla ja 1900-luvun alkuvuosina suorastaan tyhjänä muinaisjäännösten suhteen. Pitäjästä talletettiin vain muutamia maanviljelijöiden pelloiltaan löytämiä kiviesineitä. Etelä-Savon laajimmat ja eniten huomiota saaneet muinaistieteelliset tutkimukset tehtiin Mikkelin Tuukkalassa vuonna 1886 paljastuneessa ristiretkiäikaisessa kalmistossa. Tutkimuksia johti edellä mainittu J. R. Aspelin.⁵⁰ Tuukkala oli ensimmäinen Mikkelin useista tutkituista rautakautisista kalmistoista, joita ovat myös Kyyhkylä, Moisio ja Visulahti.

Myös 1900-luvun ensimmäiset vuosikymmenet olivat Juvan alueella arkeologisen tutkimuksen kannalta hiljaisia. Hiljaisuuden rikkoi arkeologi Esko Sarasmo, jolle Savon maakuntahistorian toimituskunta oli vuonna 1938 myöntänyt stipendin. Hänen tehtävänään oli kerätä tietoja, etsiä ja mahdollisuuksien mukaan myös tutkia Mikkelin ja Juvan rautakautisia kalmistoja sekä muita löytöpaikkoja.⁵¹ Tutkimustensa yhteydessä Sarasmo teki tarkastusmatkan Juvan Remojärven Kappelinpellolle, jota pidettiin vanhana kirkon ja hautausmaan paikkana. Paikalta hän kaivoikin muutamasta kohtaa esiin ihmisluita, arkun nauvoja ja lahoa puuta ilmeisesti ruumisarkuista. Samaa kohdetta tutkittiin kaivauksin vuosina 1972 ja 1973 Savonlinnan kesäyliopiston aloitteesta arkeologi Matti Huurteen johdolla. Varsinaiset kaivaustutkimukset jäivät tuloksineen molempina kesinä kuitenkin varsin pienimuotoisiksi.⁵² Sittemmin kohdetta on vuosina 2007–2008 tutkinut arkeologi Juha Ruohonen Turun yliopiston arkeologian oppiaineesta.⁵³

Vuosina 1984 ja 1985 Juvalla tehtiin koko kunnan käsittävä muinaisjäännösinventointi ja perusinventointi, joka tehtiin uudestaan vuonna 1994. Näiden tutkimusten ansiosta Juvan esihistoriakuva onkin perustunut pitkälti lähinnä

vesistöjen lähellä sijaitseviin kivi- ja varhaismetallikautisiin asuinpaikkoihin sekä muutamiin kalliomaalauskohteisiin. Myös löytöaineisto koostuu erityisesti kyseisille periodeille sijoittuvasta esineistöstä ja esineiden fragmenteista. Historiallisen ajan kohteiden osalta erityistä huomiota on kiinnitetty alueen sotahistoriallisiin muistoihin, kuten Kustaa III:n sodan ja ensimmäisen maailmansodan aikaisiin puolustusvarustuksiin.⁵⁴

Muinaisjäänöksiä on inventoitu, tarkastettu ja kartoitettu useilla kohteilla, mutta laajempia arkeologisia kaivaustutkimuksia on tehty ennen 2000-lukua vain edellä mainitulla Remojärven Kappelinpellolla. Juvalta on myös löydetty muutamia yksittäisiä, rautakauden loppupuolelle ajoittuvia esineitä. Kirkonkylästä on saatu talteen viikinkiaikainen, noin vuoteen 1000 ajoittuva nastakoristeinen soikea kupurasolki. Suurniemestä on puolestaan löytynyt ristiretkiaikainen, noin 1100-luvulle ajoittuva, akantuskoristeinen soikea kupurasolki. Tällaiset soljet ovat rautakauden lopulla kuuluneet vaatteiden kiinnittiminä naisten juhla-asuun. Sellaiseen on kenties kuulunut myös pronssinen, itäistä alkuperää oleva riipuskoru, jollaisen kappaleita on löytynyt Hännilästä.⁵⁵ Näitä irtolöytöjä on pidetty lähinnä eränkävijöiden hukkaamina yksittäisinä esineinä taikka osoituksena pyyntielinkeinolla eläneen alkuperäisväestön ja Mikkelin seudun maata viljelevien uudisasukkaiden välisestä vuorovaikutuksesta.⁵⁶

Vaikka täydentäviä kaava-alueiden selvityksiä on sittemmin tehty, toimivat 1980- ja 1990-luvulla toteutetut muinajäänösinventoinnit pohjana Juvan esi- ja varhaishistoriakuvulle. Perus- ja kaavainventointien pintapuolisista tutkimusmenetelmistä johtuen Partalan kaltaiset kohteet jäävät – ja ovat jääneet – poikkeuksetta huomioimatta, sillä ne ovat haasteellisia havaita, tutkia ja tulkita. Vuosisatoja viljellyllä peltoalueella ihmistoiminnasta kertovat löydöt ovat levinneet ympäristöönsä, ja mikäli aluetta tutkitaan kuorimalla kyntökerrokset pois, saatetaan hävittää koko löytöaineisto, sillä ruokamullan alla ei välttämättä ole kiinteitä rakenteita.⁵⁷ Laajoja tutkimushankkeita ei Juvan kunnan alueella ole ennen 2000-lukua järjestetty, vaikka kyse on historiallisten dokumenttien, kuten maakirjojen ja maantarkastusluetteloiden⁵⁸ valossa taa- jaan asutetusta keskiaikaisesta pitäjästä. Systemaattinen perustutkimus puuttuu rautakauden lopulle ja keskiaikaan ajoittuvilla asuinpaikoilla oikeastaan koko Savon alueelta, joten myöskään tietoja tälle ajanjaksolle ajoitettavista kohteista ei ole juuri saatavilla.⁵⁹

Tutkimattomuuden painolasti

Edellä kuvattu arkeologinen tutkimushistoria, jota voitaisiin kutsua jopa tutkimattomuushistoriaksi, on luonut mielikuvaa Etelä-Savosta hiljaisena

alueena, jossa rautakaudella oli asutusta lähinnä vain Mikkelissä. Markus Hiekkänen puhuu jopa asutustaskusta, joka on syntynyt Mikkelin ympärille. Tätä hän perustelee sillä, että muualta Savosta on löytynyt vain eräretkeilyyn viittaavia yksittäisiä irtolöytöjä samaan aikaan, kun Mikkelistä on tullut esille useita kiinteään asutukseen viittaavia kalmistoja. Syyn Hiekkänen arvelee olevan maaperässä, joka Mikkelin ympäristössä soveltui varhaiseen maanviljelykseen.⁶⁰ Usein toistettu teoria on myös se, että rautakaudella Savon alueella liikkui vain saamelaisia, joiden orgaanisesta aineksesta, kuten puusta, luusta ja nahasta valmistamat tarvekalut eivät ole säilyneet.⁶¹ Syyt voivat kuitenkin olla myös toisaalla, kuten Pirkko-Liisa Lehtosalo-Hilander toteaa. Mikkelin alueella on maankäyttö ollut runsaampaa kuin esimerkiksi Juvalla tai muissa pienissä maaseutukunnissa. Kaupunkirakentaminen ja infrastruktuuri ovat luoneet painetta erilaisiin tutkimuksiin, kuten inventointeihin ja pelastuskaivauksiin.⁶² Sekin on mahdollista, että varhainen asutus on kalmistoinen voinut jäädä kokonaan nykyasutuksen alle.⁶³ Onkin aiheellista kysyä, onko syynä löytöjen vähyteen todella asutuksen puuttuminen vai tutkimuksen puuttuminen?⁶⁴

Samaa voi kysyä myös muutamien muiden maakuntien kohdalla. Sirpa Leskinen ja Petro Pesonen toteavat *Vantaan esihistoriassaan*, että vaikka Suomen keski- ja myöhäisrautakausi (400–1300 jaa.) tunnetaan tarkimmin Länsi-Suomen, Hämeen, Pohjanmaan ja Karjalan rautakautisten kalmistolöytöjen kautta, se ei tarkoita muun Suomen olleen asumattomaa erämaata.⁶⁵ Perinteisesti vakiintuneen asutuksen mittarina on pidetty kalmistolöytöjä, kun taas niiden puuttuminen on tarkoittanut myös asutuksen puuttumista. Tällä perusteella esimerkiksi Etelä-Pohjanmaata, Satakuntaa, Keski- ja Itä-Uutta- maata, Kymenlaakson rannikoita ja Lounaissaaristoa on pidetty myöhäisrautakaudella asumattomana alueena.⁶⁶ Käsitys kalmistolöytöjen ehdottomuudesta pysyvän asutuksen todisteena on kuitenkin hiljalleen muuttumassa. Viimeaikaisten uusien muinaisjäännöslöytöjen ja siitepölyanalyysien myötä ollaan hyväksymässä ajatus, että kiinteää asutusta on voinut olla myös kalmistollisten keskusalueiden ulkopuolella.⁶⁷

Niukaksi jäänyt tutkimushistoria on pitänyt yllä oletuksien varaan rakentunutta asutuskuvaa niin Savossa kuin muuallakin keskusalueiden ulkopuolella, ja vakiintuneita käsityksiä tarpeeksi usein toistettaessa niitä on alettu pitää totena. Etelä-Savossa, missä tyhjän ja historiattoman alueen mielikuva on ruokkinut itse itseään, mitään ei ole etsitty, kun mitään ei ole oletettu löytyvän. Tästä syystä monta potentiaalista kohdetta on Juvallakin voinut jäädä tutkimatta tai inventoimatta, kuten mahdollisesti jo keskiajalla asuttu Ryhälän pappilan tonttima, joka jäi Partalan ohi vedetyn pikatien alle 1950-luvun lopulla.⁶⁸

Alueellisesta periferiasta tutkimuksen periferiaan

”Rantamaan kulttuurikeskuksista on edistyneempi viljelys levinnyt jälkijättöisille sisämaan seuduille.”⁶⁹

Otsikko on lainaus Väinö Voionmaan *Suomen kulttuurihistoriaan* laatimasta luvusta, jossa käsitellään Suomen historian maantieteellistä pohjaa. Kirjan painovuosi 1933 näkyy evolutionistisena otteena vertailtaessa sisämaan maataloutta rannikolla harjoitettuun viljelyyn, ja sama asetelma toistuu myös muilla elämän osa-alueilla. Jakolinjat on näin asetettu tutkimusorientaatioissa jo varhain. Tieteellisen mielenkiinnon puutetta Savoä kohtaan voi osittain selittää juuri Savon maantieteellinen sijainti rannikon maakuntiin tai Hämeen nähdessä. Savo nähtiin, jos ei nyt aivan jälkijättöisenä, niin ainakin harvaan asuttuna syrjäseutuna ja takamaana, jossa oltiin kaukana päätöksenteosta, vallankäytöstä ja kaupankäynnistä. Varsinkin historian yleisesityksissä, joissa historiaa tarkastellaan instituutioiden näkökulmasta, Savoä on kuvattu tällaiseksi reuna-alueeksi poliittisin, taloudellisin tai kulttuurisin perustein.

Esimerkiksi historioitsija Petri Karonen pitää 1600-luvun eli suurvalta-ajan Savoä periferiana, mikä johtui maantieteellisestä sijainnista, kehittymättömästä infrastruktuurista ja taloudellisista aspekteista. Etäisyys hallinnolliseen keskukseen Tukholmaan oli suuri ja tiestö heikko, eikä itäsuomalainen kaskenpolttaja ja tervantuottaja pärjännyt talouden vertailussa, joka perustui karjavarallisuuteen ja kylvöaloihin.⁷⁰ Myös Mia Kuha, joka tarkastelee seurakuntaelämän kuvauksia Savon paikallishistorioissa, määrittelee Savon periferiseksi maakunnaksi ja syrjäseuduksi kuitenkin täsmentämättä, mihin Savoä verrataan.⁷¹ Yleensä periferian vastakohtaparina on keskusalue, jollaisena voidaan 1800-luvun alkupuolelle asti pitää lounaista Suomeä ympäristöineen.⁷² Alueelle keskittyi jo varhain sekä hengellisen että maallisen hallinnon korkeimmat instituutiot ja sen tiiviit kontaktit Itämeren ympäräsalueille mahdollistivat kansainvälisen kaupankäynnin. Läntisessä Suomessa olivat myös asukkaat, sillä 1500-luvulla puolet Suomen taloista sijaitsi Varsinais-Suomesä, Satakunnassa ja Hämeessä.⁷³

Jo Henrik Gabriel Porthan jakoi Suomen kahteen alueeseen, rannikkoon ja sisämaahan, meren ja järven Suomeen.⁷⁴ Väinö Voionmaa nimitti rannikkoa jokimaaksi ja sisämaata järviylängöksi.⁷⁵ Kansatieteilijä Ilmar Talve jakoi puolestaan Suomen läntiseen peltoviljelyalueeseen ja itäiseen kaskikulttuurin alueeseen.⁷⁶ Tällaiset vastakohtaparit ovat olleet käsitteinä käytössä jo niin pitkään, että niitä pidetään helposti itsestään selvinä totuuksina. Koska vastakohtakseen asetettujen käsitteiden positiiviseksi mielletty pari tulee usein ensin,⁷⁷ käsittepareista *rannikko-sisämaa* tai *läntinen-itäinen* näkee heti,

Kuva 7. Savoia ja Käkisalmen lääniä esittävään 1600-luvun maakuntakarttaan on merkitty vain muutamia paikkakuntia. Kartat ovat sittemmin tarkentuneet, mutta Savon asuttamisen kuva on edelleen epäselvä. Ote kartasta Savolax et Kexholm, tirées de divers mémoires, par le Sr Sanson geographe ordinaire du Roy (1669).

kumpaan pareista liitetään positiivisia ja kumpaan negatiivisia konnotaatioita. Dikotomia näiden kahden Suomen, rikkaan ja läntisen, köyhän ja itäisen välillä on siis olemassa ainakin mielikuvien tasolla. Keskusalue, kuten lounainen Suomi nähdään yleensä myönteisessä valossa: se on kehityksen kannalta dynaaminen, uusiutuva ja innovatiivinen alue. Periferiaan liitetyt mielikuvat ovat puolestaan negatiivisia: kehitys on pysähdyksissä tai se tapahtuu viiveellä. Uutuudet omaksutaan välikäsien kautta, mikäli taloudellisten resurssien tai kontaktien puute ei estä niitä kokonaan. Varhaisemmissa paikallishistorioissa rintamaiden ja periferian välisellä erolla selitettiin jopa se, miksi toisilla paikkakunnilla noituus oli yleisempää kuin toisilla. Kaupungeissa ja rannikkoseudulla henkinen kehitys oli pidemmällä ja noituudesta luovuttiin varhemmin, kun taas reuna-alueilla Itä- ja Pohjois-Suomessa elettiin pidempään harhaluulojen vallassa.⁷⁸ Jako keskusalueeseen ja periferiaan on aina jakanut alueet voittajiin ja häviäjiin. (Kuva 7.)

Tämän päivän tutkimus pyrkii irti vanhoista asetelmista ja asenteellisuuksista. Dekonstruktion avulla kyseenalaistetaan itsestään selvyyskinä pidettyjä oletuksia tai luonnollisina pidettyjä vastakohtia.⁷⁹ Kulttuureja tulisi tar-

kastella sekä alueellisesti että ajallisesti niiden omista lähtökohdista käsin, mutta silti mielikuvat, todelliset tai kuvitellut, voivat ohjata tutkimuskohteen valintaa tiedostamattomastikin ”voittajien leiriin”. Tutkimuksen kärki suuntautuu niihin ilmiöihin ja alueisiin, joilla on merkitystä myöhemmän kehityksen kannalta eli niihin kehityskaariin, jotka ovat lineaarisesti johtaneet menneisyydestä nykyisenlaiseen todellisuuteen.⁸⁰ Seppo Knuutilan mukaan lopputuloksesta käsin on palkitsevampaa kirjoittaa vallitsevien instituutioiden muodostumisesta kuin toteutumatta jääneiden kehitysstrategioiden tai tappioiden historiasta.⁸¹ Nykyhetkestä menneisyyteen katsoessa nähdään jo, mihin suuntaan historian kehitys kulki, mitä vaiheita siihen sisältyi, ketkä veivät kehitystä eteenpäin ja mikä on lopputulos. Tällainen ajattelu suosii Suomessa tutkimusta, jonka painopiste pysyy historiallisesti ”painavalla” läntisellä ja eteläisellä keskusalueella, kuten Turun ja Helsingin ympäristöissä. Syrjäisempien seutujen valikoituminen tutkimuskohteeksi on vaatinut tutkijalta enemmän henkilökohtaista kiinnostusta aluetta kohtaan. Esimerkiksi paikallis-, pitäjän- ja maakuntahistorioiden kirjoittamisesta ovat paljolti vastanneet tutkijat, jotka ovat syntyperältään tutkimaltaan alueelta kotoisin, kuten Kustaa H. J. Vilkuna on huomoinut. Savon historia -kirjasarjaa ovat esimerkiksi kirjoittaneet savolainen Kauko Pirinen ja Pohjois-Karjalasta kotoisin oleva Veijo Saloheimo.⁸²

Savon rautakautinen asutuskuva muutoksessa

Seppo Knuutila on todennut, että kaikki tutkimus, täydennykset ja vanhoihin tulkintoihin liittyvät uudet oivallukset jäävät marginaalisiksi, elleivät ne pysty vaikuttamaan vallitsevien tulkintojen ja yleistyksien perusteisiin.⁸³ Partalan uudet löydöt haastavat oletuksiin perustuvaa asutuskuvaa vain siinä tapauksessa, että niiden tuottaman tiedon valossa tarkastellaan myös varhaisempaa löytöaineistoa uudesta näkökulmasta. Uudessa kontekstissa irtolöytöinä pidetyt kupurasoljet voidaankin nähdä yhtä lailla viittauksina pysyvään asutukseen ja hautalöytöihin, kuten Pirkko-Liisa Lehtosalo-Hilander totesi enteellisesti jo vuonna 1988: *Monelta paikkakunnalta, jolta nyt tunnetaan vain irtolöytöjä, tulee varmaan ennen pitkää esiin kalmistoja, ehkä asuinpaikkojakin. Ennen kaikkea Sulkava, Juva, Savonlinna, Kerimäki ja Punkaharju ovat alueita, joilta näitä voi odottaa. Kolmen viimeksi mainitun seuduilta saadut varhaisen viljelyn merkit edellyttäisivät jo keskisen rautakauden väestöä, kun taas Juvalta saattaisi tulla vastaan Tuukkalan tai Visulahden kaltainen kalmisto.*⁸⁴

On siis hyvin mahdollista, että Männynmäen lisäksi myös monet muut savolaiset kylät ovat jo rautakautista perua. Varhaisimmat asiakirjatiedot pai-

Kuva 8. Partalasta löytynyt puukon akantuskoristeinen pronssisikahva. Esine ajoittuu ristiretkäkaikaan. Kuva Juha Ruohonen.

kallisesta asutuksesta ovat pääosin vasta 1500-luvun puolivälistä, mutta niiden perusteella maanviljelykseen perustunut asutus oli Etelä-Savossa paikoi-

tellen hyvinkin tiheää, ja kaikki myöhemmin esiintyvät kantakylät tuolloin jo perustettu. Intensiivisellä perustutkimuksella alueen asutushistoriakuvaa voitaisiin suurella todennäköisyydellä viedä useita vuosisatoja asiakirjalähteitä varhaisemmaksi ja samalla luopua ajatuksesta, että Savon ainoa rautakautinen asutuskeskus oli Mikkelissä.

Yllättäviä tutkimustuloksia on hankkeissa saatu myös 1500–1600-lukujen löytöaineistojen osalta. Ne osoittavat, että sisämaan kartanon elämää voi materiaalisella tasolla hyvin verrata elämään eteläisen Suomen kartanoissa tai kaupungeissa. Vaurautta Partalassa selittää sen toiminta kuninkaankartanona ja voutikunnan keskuksena, mutta aineellinen rikkaus jatkui kartanon lopettamisen jälkeenkin. Tutkimuksissa löytynyt suurvalta-ajalle ajoittuva manereurooppalainen maalöytöaineisto osoittaa, että kartanon kauppayhteydet jatkuivat tiiviinä rannikon keskuksiin – ja mahdollisesti edemmäksikin. Savolaiskartanon kulttuuriset kontekstit ulottuivat siis Keski-Eurooppaan saakka, vaikka se sijaitsikin Karosen luonnehdinnan mukaan taloudellisessa, poliittisessa ja kulttuurisessa periferiassa.

Vallan ja hallinnon näkökulma historian tutkimuksessa voikin tuottaa todellisuudesta yksinkertaistettuja malleja, jotka kätkevät taakseen rinnakkaisia toimeentulon muotoja ja selviytymisstrategioita. Kulttuuri ja historia ovat enemmän kuin pelkkä lopputulos. Siksi myös ristiriitaisilla totuuksilla ja valtavirrasta poikkeavilla muodoilla on merkitystä, sillä ilman niitä historiankirjoitus antaa menneisyydestä yksipuolisen kuvan kehityksenä, joka kulkee suoraviivaisesti kohti nykyhetkeä. Juvan ristiä voi pitää osoituksena, että myös historian sivujuonteilla ja ”syrjäytettyjen tutkimusalueiden näkyväksi tekemisellä”⁸⁵ on legitimizeettinsä sekä historian, että arkeologian tutkimuksen kentällä. Parhaimmillaan ne voivat toimia dekonstruktion tapaan: avata tutkimukselle uusia tulokulmia, ravistella vakiintuneina pidettyjä käsityksiä ja tulkintoja, täydentää yleisesityksiä ja täyttää arkeologisten aineistojen aukkoja. (Kuva 8.)

1500 Juvan ristiä – ristiriipus paikallisuutta luovassa prosessissa

Tutkimusten paikallisia vaikutuksia

Partalan tutkimushankkeet täyttivät asetetut tavoitteet, ja myös esitetyt hypoteesit voitiin näyttää toteen. Tutkimuksilla on ollut tiedon tuottamisen lisäksi myös paikallisen tason vaikutuksia. Kuten Marko Marila tuoreessa väitöskirjassaan toteaa, arkeologisten tutkimuksien avulla ei vain löydetä menneisyyttä, vaan tutkimukset myös luovat tutkimuskohdettaan erilaisten toimijoiden muodostamassa tapahtumassa. Keskeinen kysymys onkin, mitkä ovat tutkimustoiminnan käytännölliset ja todelliset vaikutukset.⁸⁶ Partalassa vaikutusten kokonaiskuvan hahmottaminen on vielä liian varhaista ja vasta tulevaisuus näyttää, oliko tutkimuksilla merkitystä Partalaa koskevassa päätöksenteossa, otettiin ne osaksi tilan tuotteistamista tai otettiin tutkimustieto huomioon vanhojen kylätonttien tai kulkureittien kaavoituksessa. Ainakin alueen maisemaan hankkeet ovat jo jättäneet jälkensä. Partalan historiallinen arvo on riippuvainen alueen säilymisestä, ja sille on nyt hyvät mahdollisuudet. Tutkimustulokset osoittivat Juvan ristin löytöalueen Partalassa niin merkittäväksi, että alue luokiteltiin Museoviraston puolelta kiinteäksi muinaisjäännökseksi.⁸⁷ Rakentaminen ei ole siis tällä hetkellä alueen säilymisen pahin uhka.

Hankkeilla on ollut myös sosiaalisia vaikutuksia. Partalan kartano on ollut paitsi tutkimusten kohde, myös osana prosessia, jonka aikana uutta tietoa alueen menneisyydestä on tuotettu. Tällä on merkitystä erityisesti kuntalaisten ja asukkaiden positiosta käsin. Ensimmäiseen hankkeeseen jo kustannussyistä sisäänkirjoitettu talkootyö antoi tutkimuksille yhteisöllisen, osallistavan luonteen. Hankkeiden aikana erilaisiin tutkimus-, yleisö- ja esitelmätilaisuuksiin osallistui useita kymmeniä paikallisia kotiseutunsa

Kuva 9. Koululaiset pintapöimimässä Partalan peltoja keväällä 2019.
Kuva Juha Ruuhonen.

menneisyydestä kiinnostuneita henkilöitä sekä metallinilmaisinharrastajia ja vapaaehtoisia etsijöitä. Laajimmin yleisö pääsi kosketuksiin todellisen tutkimustyön kanssa vuoden 2017 kaivauksilla, sillä ne toteutettiin harrastajille avoimena tapahtumana. Kaivausviikkojen aikana järjestettiin myös yleisöpäivä, jolloin kenellä tahansa oli mahdollisuus kaivaa Partalan puutarhassa hetki menneisyyttä esiin. Mullankaivajat-hankkeessa puolestaan pintapöimintää teki Partalassa yhteensä noin 250 lasta ja nuorta. (Kuva 9.)

Tutkimukset ovat sysänneet liikkeelle prosessin, jossa paikallisuutta määritellään ja luodaan uudelleen. Partalan kenttätutkimuksia, pintapöimintoja ja yleisökaivauksia voidaan pitää kollektiivisina ja ihmisiä yhdistävinä tapahtumina, joissa kuntalaiset ovat yhdessä tuottaneet tietoa osallistumalla Partalan menneisyyden esiin kaivamiseen. Olemalla mukana prosessissa osallistujat ja koululaiset ovat olleet tekemässä paikallista historiaa ja luoneet konkreettista ja henkilökohtaista suhdetta tutkimuskohteeseen. Arkeologiset tutkimukset ovat luoneet Partalaa kohteena ja aika näyttää, millaiseksi kohteeksi tulevaisuuden Partala profiloituu.

Juvan rististä paikallisen identiteetin rakennuspuiksi

Positiivinen vire Partalan ympärille ei ole syntynyt pelkästään tutkimushankkeiden myötävaikutuksella. Todennäköisesti myönteiset mielikuvat kumpuavat Juvan ristin aikaansaamasta näkyvyydestä ja julkisuudesta paikkakunnalla. Alkuperäisestä muinaislöydöstä teetetty jäljennös Juvan 575 -juhluvuodeksi on ollut myynnissä vuodesta 2017 saakka. Korua on myyty tähän mennessä 1 500 kappaletta, mikä on suuri määrä reilun 6 000 asukkaan⁸⁸ kunnassa. Kaikki ostajat eivät luonnollisesti ole juvalaisia, mutta karkeasti voidaan sanoa, että Juvan nimikkokorua kantaa noin neljäsosa kuntalaisista kaulassaan. Keskusteluissa useiden korunostajien kanssa on käynyt ilmi, että heitä on erityisesti viehättänyt korun ainutlaatuisuus ja sen mahdollinen paikallisuus. Näin motiivi korun ostamiselle löytyisi sen edustamasta yhteisestä, paikallisesta menneisyydestä. Kansatieteilijä Matti Räsänen on todennut, että kiinnostus omaan kulttuuriin nousee keskiöön aina silloin, kun kansakunnan identiteettiä tai paikallista identiteettiä ja kulttuuria uhkaa jokin. Kriisireaktion voi synnyttää esimerkiksi ylikansallisen kulttuurin uhka tai maaltamuutto. Alueellisen identiteetin rakennuspuiksi käy oman alueen kansankulttuuri tai historia, joista voi muokata myös matkailuteollisuutta palvelevan konseptin.⁸⁹ Katriina Petrisalo puolestaan toteaa, että muutoksen aiheuttama epävarmuus lisää halukkuutta turvautua menneisyyteen, jolloin menneisyydestä tulee apuväline muutoksesta selviytymisessä.⁹⁰ Näin ajateltuna identiteetin voidaan edelleen

katsoa rakentuvan myös yhteisen alueellisen ja paikallisen ytimen, muuttumattoman ja jaetun kulttuurin ympärille, vaikka tällainen paikkaan sidottu identiteetin määritelmä on saanut nykytutkimuksessa väistyä.⁹¹

Juvan ristiksi nimetyn riipuksen tuotteistaminen käy esimerkiksi Räsäsen kuvaamasta prosessista, jossa omaa, paikallista kulttuuria edustava esine nousee paikallisen identiteetin vertauskuvaksi. Ristiriipuksen matka pelloilta paljon käytetyksi tuotteeksi on syventänyt paikallisten ihmisten tietoisuutta omasta ympäristöstä ja kulttuurisista juurista. Riipus on saanut painoarvoa historiallisesta kontekstista, josta se kuitenkin poikkeaa tarpeeksi tarjotakseen ostajalle vahvan alueellista ja paikallista omaleimaisuutta korostavan merkityksensä. Myytyjä kappalemääriä voi selittää Räsäsen hahmotelma yhteisöä kohtaavista uhkista, sillä hänen vuonna 1989 mainitsemansa maaltamuutto on edelleen ajankohtainen ongelma kunnalle, jossa alkutuotannolla on suuri rooli.⁹² Alueellinen eriytyminen on seurausta 1990-luvun alusta jatkuneesta kehityksestä, mutta ilmiön juuret ovat syvemmällä yhteiskunnan rakenteissa, poliittisissa ja taloudellisissa valinnoissa.⁹³ Vaikka vastakkainasetteluja yrittäisi välttää, dikotomia keskusalueen ja periferian välillä, nyt maaseudun ja kaupungin väliseksi jännitteeksi tiivistyneenä, on olemassa. Kartoille piirretään voittavia ja häviäviä alueita väestön valuessa maaseutukunnista kohti kasvukeskuksia. Asutuksen painopiste on 2000-luvun Suomessa hakeutunut takaisin niille väkirikkaille alueille, joilta se lähti levittäytymään 1500-luvulla, ja maan etelä- ja lounaisosiin on jälleen keskittynyt yli puolet maan väestöstä.⁹⁴ Juva on muiden Etelä-Savon kuntien ohella ollut luovuttava osapuoli: asukasmäärä on Juvalla pudonnut 1950-luvun lopun reilusta 12 000 asukkaasta puoleen.

Väestökato on uhka paitsi kunnan taloudelle, myös Partalan kulttuurimaiseman säilymiselle. Maataloutta voi pitää edelleen yhtenä Partalan tilan tärkeimmistä käyttömuodoista. Se on keskeinen elementti myös maiseman säilymisessä, sillä viljelty maisema on avoin ja hoidettu. Maanviljely on myös maankäyttömuoto, joka mahdollistaa alueen säilymisen tulevaisuudessakin tutkimusta varten. Juvan ristin löytyminen Partalan pelloilta on avannut silmiä alueen näkymättömäksi jääville arvoille ja tuonut syvyyttä sekä ajallista perspektiiviä katsomiskokemukseen. Kuten maantieteilijä Petri J. Raivo sanoo, maisemaan liittyvät mielikuvat sitoutuvat voimakkaasti historiaan, perinteeseen ja menneeseen aikaan. Tieto, tunne tai käsitys historiallisista kerroksista ja yhä nähtävistä menneen ajan jäljistä on oleellinen osa maiseman lumoa.⁹⁵ Kysymys maiseman säilymisestä liittyy mitä suurimmassa määrin maatalouden kannattavuuden heikentymiseen, sillä vain avoin Männymäen kulttuurimaisema kykenee tarjoamaan katsojalle Raivon korostamaa vuoropuhelua menneen ja tulevan välillä. Kyse on sekä maiseman, mutta laajemmin myös yhden elämänmuodon ja kulttuurin kohtalosta.

Kuva 10. Tulevaisuus näyttää, millaiseksi kohteeksi Partalan kartano profiloituu. Kunnan logoksi taipunut ristiriipus on jo osa kunnan imagoa. Kuva Johanna Gruner/Juvan kunta.

Jako voittajiin ja häviäjiin leimaa aluekehityskeskustelua, mutta muuttoaallosta huolimatta Juvalla asuu edelleen yli 6 000 ihmistä, eikä osalla ole aikomustakaan lähteä paikkakunnalta. Monelle kotiseutuun sidoksissa oleva historia ja juuret ovat oman identiteetin kasvualusta, vaikka nämä ovatkin väistyviä teemoja nykyhetkeä hallitsevan muutosorientoituneen tutkimuksen kentällä. Siksi ”suureen maaltapaon kertomukseen” tulee mahtua muutoksen lisäksi myös väistyvät tai pysyvät ilmiöt, sillä tässäkin prosessissa on useita rinnakkaisia selviytymismalleja ja vastavirtaan kulkemista. Paikallisuutta symboloiva Juvan risti ja sen syvälle menneisyyteen ulottuvat merkitykset voivat jonkun kohdalla olla se syy jäädä siinä vaiheessa, kun valintaa tulevasta asuinpaikkakunnasta tehdään. Historia kuuluu kaikille. Heille, jotka lähtivät ja heille, jotka jäivät. (Kuva 10.)

SAMMANDRAG

”Korset från Jockas” – lokalkultur gjuten i brons

År 2016 påträffade man vid arkeologiska forskningarna på kungsgården Partalas åkrar ett hängsmycke föreställande ett kors från korstågstiden. Fyndet, liksom även övriga föremål från 1200- eller 1300-talet, förlängde gårdens kända historia med ett par århundraden, och kompletterade samtidigt på ett betydande sätt den bild man haft av bebyggelsen i Jockas under senare delen av järnåldern. Hängsmycket, som man kallar ”korset från Jockas”, kan betecknas som ett av de mest betydande fynden inom det av EU finansierade och under åren 2015–2017 genomförda projektet. Hängsmycket har ända sedan det hittades utgjort en viktig del av lokalkänslan. Då Jockas kommun år 2017 firade jubileumsåret 575 infördes det som en del av kommunens och församlingens logor. Inför jubileet tillverkade man också en replika, ett fornsmycke.

I artikeln granskas korset både som ett arkeologiskt fynd och som källmaterial i ett bredare sammanhang. Hängsmycket och andra fynd från järnåldern ifrågasätter den bild vi haft av bebyggelsen i Savolax, som baserar sig på en rätt begränsad forskning. Den cent-

rala frågan i artikeln är varför Savolax i forntidshistoriskt perspektiv förblivit en gråzon och varför området fortsättningsvis definieras som en periferi. Vi närmar oss frågan genom en slags dekonstruktion, där uppmärksamhet fästs vid utvecklingskurvor, kulturella begrepp och antaganden som betraktats som självklara.

Den knappa arkeologiska forskningen har närt en uppfattning om Södra Savolax som ett historielöst område. Bilden av förhistorien och fornhistorien i t.ex. Jockas grundar sig på en huvudsakligen under 1980- och 1990-talen gjord grundinventering. Saknaden av vetenskapligt intresse kan delvis förklaras geografiskt, då Savolax har framstått som en gles befolkad och avlägset belägen perifer zon, med negativa associationer.

”Korset från Jockas” exemplifierar hur en fördomsfri inriktning på arkeologins gråa och innehållsfattiga områden kan producera överraskande resultat. Då tomrum i det arkeologiska materialet fylls ut är man tvungen att granska etablerade uppfattningar ur ett nytt perspektiv. Forskningsprojekt och ny kunskap har även haft stor betydelse på lokal nivå. Det har förstärkt den lokala självkännedomen och identiteten.

ABSTRACT

“The Cross of Juva” – Local Culture Casted in Brass

In 2016, archaeologists revealed a unique pendant in the form of a cross from the former royal manor Partala in the municipality of Juva. The cross and some other of the finds have been dated to the Crusade period, thus extending the history of Partala farm a couple of centuries. It has also increased the knowledge of a permanently settled area during the late iron age in the Juva and the southern Savo region. The pendant, named “The Cross of Juva”, can be considered one of the most significant finds during this 2015–17 EU-funded project. It also has become, since its discovery a part of the local culture. It ended up becoming part of the parish and municipality’s logos and it was also commercialised as a replica.

This article examines the cross as both an archaeological find and as a piece of source material. The discovery of the pendant and other iron age artifacts challenges the image of the start of the permanent settlement in the Savo region, which has been based only on a few different studies. The questions of this article are, why is this so, and why the Savo region is still such a grey area in the context of archaeological research, and why is the Savo region still being defined as the middle of nowhere. The question is broached by deconstructing and paying attention to the traditions in the writings of history and the established cultural concepts.

There have only been a few archaeological excavations in the Juva area before the Partala -project. The lack of research has created the image that the Savo region is a quiet archaeological area. For example, the prehistoric and early historical picture of Juva is based on only a few archaeological inventories that were made in the 1980s and 90s. Lack of interest to research the Savo region can be partly explained by its geography. The Savo region still has the perception of being a very sparsely populated and remote area on the periphery far away from the centre of population in southern Finland. The Cross of Juva can be used as an example of how open-minded orientation of archaeological research can produce surprising results. It might help explain the archaeological material and to challenge and re-examine the established concepts. The Cross of Juva and the research project have also had local level impacts. They have been a part of a process of creating a local self-knowledge and identity.

Viitteet

- 1 TYA 927:1. Ruohonen 2017b, 27–29.
- 2 Ruohonen 2017b, 30.
- 3 Ruohonen 2017b, 29–31.
- 4 Ruohonen 2017b, 29–31.
- 5 Esim. Purhonen 1998, 56–58,
- 6 Ruohonen 2017b, 29–30. Tuukkalan riipus KM 9969:7, esim. Purhonen 1998, 84–85, kuva 100. Visulahden riipus KM 10880, esim. Purhonen 1998, 72, kuva 62.
- 7 Vilkuna 2014, 34.
- 8 Lehtonen 2005, 12–13; Mikkola 2009, 146.
- 9 Kymäläinen 2006, 206.
- 10 Ehn – Löfgren 2017, 30.
- 11 Ehn – Löfgren 2017, 30–31.
- 12 Ruotsala 2009, 186.
- 13 Nimismiehen talosta ja roolista, ks. Pirinen 1982, 449–452; Pirinen 1988, 353; Poppius 1957a, 61–62; Seppälä 2009, 40. Kuninkaankartanosta Partalassa ks. Pirinen 1982, 433–435; Poppius 1957a 84–85; Vertainen – Ruohonen 2019, 36–72.
- 14 Juvan seurakunnan perustamisasiakirja 19.1.1442; Pirinen 1992, 36.
- 15 Pirinen 1992, 38–39.
- 16 Pirinen 1982, 435; Arw. Handl.III, 319–320.
- 17 Vilkuna 1998, 34–42; Vilkuna 2003, 246–251; Seppälä 2009, 36–39; Jutikkala 1983, 56; Haggren 2008, 67. Savon kuninkaankartanot olivat Pellosniemen Kiiala Ristiinassa, Vesulahden Sairila Mikkelissä, Partala Juvalla, Rantasalmi Rantasalmella, Putkilähti Säamingissä ja Tavinsalmi Maaningalla.
- 18 Haggrén 2019, 369–370; Seppälä 2009, 20–21, 38.
- 19 Poppius 1957b, 498–499.
- 20 Åström 1993, 11–12.
- 21 Carl Axel Gottlund, 1795–1875, syntyi Ruotsinpyhtäällä, josta perhe muutti Juvalle vuonna 1805 isän, Matthias Gottlundin saatua kirkkoherran viran. Suomalaisuusmies, runoilija, kansanelämätkuvaaja. Pulkkinen 2004.
- 22 Ks. Lundin 2015.
- 23 Ks. Vertainen – Ruohonen 2019, 157–176.
- 24 Åström 1993, 42; Vertainen – Ruohonen 2019, 130–132.
- 25 Poppius 1957b, 504; Vertainen – Ruohonen 2019, 323–324, 341.
- 26 Poppius 1957b, 498–504. Pirinen 1982, 206, 435, 438.
- 27 Ruohonen 2017a.
- 28 Ruohonen 2017a.
- 29 Ruohonen 2017c; Vertainen – Ruohonen 2019, 78–79.
- 30 Koekuopasta löytyneestä puurakenteesta teetettiin AMS-ajotus Ruotsissa Upsalan yliopiston radiohiililaboratoriossa. Tuloksen (Ua-55867: 316±25BP) mukaan puuaines ajoittuu kalibroituna yhden sigman eli 68,2 % todennäköisyydellä joko ajanjaksolle

- 1520–1600 (53,1 %) tai 1620–1640 (15,1 %). Radiohiilijaoitus on kalibroitu kalenteri-
vuosiksi (calAD) OxCal v3.10 -ohjelmalla käyttäen kalibrintikäyrää IntCal13 (Bronk
Ramsey 2005; Reimer *et al.* 2013).
- 31 Vertainen – Ruohonen 2019, sivun 96 tietolaatikko.
- 32 Vertainen – Ruohonen 2019, 78–79, 97.
- 33 Ruohonen 2019.
- 34 TYA 952.
- 35 TYA 952.
- 36 Ruohonen 2019.
- 37 TYA 952.
- 38 Pottikaakeleita on löytynyt esimerkiksi Turun kaupunkialueelta ja Laukon kartanosta
Vesilahdelta. Laukosta on löytynyt myös passglasia ja kukkohanoja. Passglasia on tullut
niin ikään vastaan Näsen kuninkaankartanosta Perniöstä ja Lillaksen talonpoikaistilalta
Vantaan Märtensbystä. Majantie 2000, 93, 103; Haggrén 2000, 88–89; Vuoristo 1997, 136;
Heinonen 2015, 91–96, liitteet; Majantie – Uotila 2000, 61–62.
- 39 TYA 952.
- 40 TYA 927; Ruohonen 2017a.
- 41 Abraham Poppius, 1793–1866, syntyi Juvalla Partalan kartanossa. Opiskeli Uppsalassa,
työskenteli Viipurissa vankilasaarnaajana ja Juvalla kappalaisena. Suuri isänmaanystävä
ja historian harrastaja, joka tunnetaan myös runoistaan. Kalemaa 2006, Vertainen – Ruohonen
2019, 182–188.
- 42 Bergholm 1899, 27.
- 43 Koponen – Poutiainen 1992, 9; Bergholm 1899, 27.
- 44 Pulkkinen 2004; Härö 1984, 38.
- 45 Räsänen 1989, 18; Mikkola 2009, 65.
- 46 Mikkola 2009, 66.
- 47 Härö 1984, 64; kihlakuntainventoinneista Savosta ks. Ruohonen 2013a.
- 48 Vertainen – Ruohonen 2019, 221.
- 49 Serenius 1902, 12.
- 50 Lehtosalo-Hilander 1982, 193; Lehtinen 1989, 21.
- 51 Sarasmo 1938.
- 52 Huurre 1972; 1973; 1992, 20–22.
- 53 Ruohonen 2013b.
- 54 Ks. Arkeologiset hankkeet Juvalla 1985-2017 Kulttuuriympäristön palveluikkuna; Gru-
ner – Poutiainen 1992; Gruner – Poutiainen 1993.
- 55 Lehtosalo-Hilander 1988, 182–183; Koponen – Poutiainen 1992, 14, 19.
- 56 Lehtosalo-Hilander 1988, 162; Koponen – Poutiainen 1992, 15.
- 57 Ruohonen 2017b, 32–33.
- 58 Vanhin maakirja vuodelta 1541. Pirinen 1982, 50. Savon maantarkastusluettelot julkaistu
myös nykykielellä, ks. Alanen 2012.
- 59 Ruohonen 2017b, 32–33.
- 60 Hiekkänen 2003, 242.
- 61 Lehtosalo-Hilander 1988, 16.

- 62 Lehtosalo-Hilander 1988, 14.
- 63 Leskinen – Pesonen 2008, 236, 240.
- 64 Lehtinen 1989, 82. Leena Lehtinen esitti kysymyksen kirjoittamassa oppaassaan *Etelä-Savon esihistoriaan* alueen pronssikautisen asutuksen osalta.
- 65 Leskinen – Pesonen 2008, 236.
- 66 Raninen – Wessman 2019, 299.
- 67 Raninen – Wessman 2019, 299, 364.
- 68 Tien rakentamisen aikaan historiallisen ajan talotontit eivät tosin olleet muutenkaan tutkimisen tai suojelemisen arvoisia. Niiden tutkimus on aloitettu vasta 1970-luvulla ja ne tulivat huomioitavien ja suojeltavien muinaisjäännöstyyppeiden joukkoon vuonna 2000. Haggrén 2019, 467.
- 69 Voionmaa 1933, 18.
- 70 Karonen 2014, 279–280.
- 71 Kuha 2014, 55.
- 72 Talve 1990, 413.
- 73 Karonen 2014, 44.
- 74 Löytönen – Kolbe 1999, 7.
- 75 Voionmaa 1933, 18.
- 76 Talve 1990: 401, 410.
- 77 Ehn – Löfgren 2017, 30.
- 78 Eilola 2014, 94-95.
- 79 Kymäläinen 2006, 206.
- 80 Stark 2006, 14.
- 81 Knuuttila 1989, 92–93.
- 82 Vilkuna 2014, 28.
- 83 Knuuttila 1989, 100.
- 84 Lehtosalo-Hilander 1988, 220.
- 85 Knuuttila 1989, 100.
- 86 Marila 2020, 72.
- 87 Kyseessä on muinaismuistolain (295/1963) perusteella suojeltu kiinteä muinaisjäännös (tunnus 1000028594).
- 88 Juvalla oli 6121 asukasta 31.12.2019. Juvan kunnan tilinpäätös 2019.
- 89 Räsänen 1989, 22, 26.
- 90 Petrisalo 2001, 135.
- 91 Ruotsala 2002, 64.
- 92 Vuonna 2017 Juvalla oli alkutuotannon työpaikkoja 19,3 % kaikista työpaikoista. Etelä-Savon maakuntaliiton tilasto.
- 93 Moisio 2020.
- 94 Tuhkanen 1999, 27.
- 95 Raivo 1999, 81.

Lähteet

Arkistolähteet

Riksarkivet, Tukholma.

Boström, John ja Hoof, Jac. 1749. Geographisk charta öfver Iockas sochn, uti Safwolax län och Nedredels härad belägen, afmät år 1749 af John Boström ja Jac. Hoof. Lantmäteristyrelsens leverans 1850, nr 90.

Juvan seurakunnan perustamisasiakirja 19.1.1442. Codices A, 10, Registrum ecclesiae Aboensis, SE/RA/0201/A 10.

Juvan kunnan arkisto.

Juvan kunnan tilinpäätös 2019.

Museoviraston arkisto. Helsinki.

Sarasmö, Esko 1938. Mikkelin ja Juvan seutujen kiinteitä muinaisjännöksiä. Kertomus Savon maakuntahistorian toimituskunnan stipendillä ajalla 28/7 – 28/8 suoritetuista tarkastuksista ja tutkimuksista v. 1938.

Serenius, Jesiel 1902. Luetteloja y.m. tutkimusmatkoilta Juvan kihlakunnasta. Painamaton käsikirjoitus.

Museovirasto, arkeologian osaston arkisto. Helsinki.

Huurre, Matti 1972. Ruumishautojen kaivaus Kappelinpellossa 1972. Kaivausraportti.

Huurre, Matti 1973. Ruumiskalmiston tutkimus Juvan Remojärven Kappelinpellolla 1973. Kaivausraportti.

Turun yliopiston arkeologian oppiaineen arkisto. Turku.

Ruohonen, Juha 2017a. Juva Männynmäki Partala. Arkeologiset tutkimukset 2015–2016. Tutkimusraportin käsikirjoitus.

Ruohonen, Juha 2017c. Juva Männynmäki Partala. Arkeologinen kaivaus 2017. Tutkimusten muistiinpanot.

Ruohonen, Juha 2019. Juuret syvällä Juvan kylissä. Mullankaivajat-hankkeen yhteydessä tehtyjen arkeologisten tutkimusten muistiinpanot.

Turun yliopiston arkeologian oppiaineen kokoelmat. Turku.

TYA 927. Juva Männynmäki Partala. 2015–2016. Löytöluettelo.

TYA 952. Juva Männynmäki Partala 2017. Löytöluettelo.

Verkkojulkaisut ja -ohjelmistot

Arkeologiset hankkeet, Juva. 1985–2017. Kulttuuriympäristön palveluikkuna. www.kyppi.fi/palveluikkuna/mjhanke/read/asp/r_hanke_list.aspx. Luettu 7.8.2020.

Bronk Ramsey, C. 2005. OxCal 3.10 [https://c14.arch.ox.ac.uk/oc_3_10r.exe]

Etelä-Savon maakuntaliiton tilasto. Työssäkäyntitilasto. Etelä-Savo. Saimaan maakunta. Tilastokeskus. www.esavo.fi/resources/public//TietoaEteläSavosta/Tilastot/Työllisyys/Elinkenora-kenne_2017.pdf. Luettu 7.8.2020.

Gruner, Pentti – Poutiainen, Hannu 1992. I maailmansodan aikaiset puolustusvarustukset Juvan kunnassa. www.kyppi.fi/palveluikkuna/raportti. Luettu 7.8.2020.

Gruner, Pentti – Poutiainen, Hannu 1992. Juva Salmensilta. Kustaa III sodanaikaisten puolustusvarustusten kartoitus. www.kyppi.fi/palveluikkuna/raportti. Luettu 7.8.2020.

Gruner, Pentti – Putiainen, Hannu 1992. Juva Piikkilänharju. Varikko. Kustaa III sodanaikaisen tykkipatterin kartoitus. www.kyppi.fi/palveluikkuna/rapotti. Luettu 7.8.2020.

Kalemaa, Kalevi 2004. Poppius, Abraham. Kansallisbiografia-verkkojulkaisu. *Studia Biographica* 4. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 1997 – (viitattu 16.7.2020). URN:NBN:fi-fe-20051410. ISSN 1799-4349-verkkojulkaisu.

Pulkkinen, Risto 2004. Gottlund, Carl Axel. Kansallisbiografia-verkkojulkaisu. *Studia Biographica* 4. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 1997 – (viitattu 16.7.2020). URN:NBN:fi-fe-200817. ISSN 1799-4349-verkkojulkaisu.

Kirjallisuus

Alanen, Timo (toim.) 2012. *Savon maantarkastusluettelo vuosilta 1561–1564. Luettelo ja henkilönnimien hakemistot*. Kotimaisten Kielten keskus.

Alanen, Timo (toim.) 2012. *Savon maantarkastusluettelo vuosilta 1561–1564. Paikannimien hakemistot*. Kotimaisten kielten keskus.

Arwidsson, Adolf Iwar 1849. *Handlingar till upplysning af Finlands häfder*. Tredje Delen. Stockholm.

Bergholm, A. H. 1899. Abraham Poppius. Elämäkerta ja Runot. *Suomi. Kirjoituksia isänmaallisista aineista*. Kolmas jakso. 17 Osa, s. 5–75.

Ehn, Billy ja Löfgren, Orvar 2017. *Kulturanalyser*. Gleerups Utbildning AB.

Eilola, Jari 2014. Noituuden paikallishistoriat. *Kotiseutu ja kansakunta. Miten suomalaista historiaa on rakennettu*. Historiallinen arkisto 142, s. 77–106. Toim. Pirjo Markkola, Hanna Snellman ja Ann-Catrin Östman. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Haggrén, Georg 2000. Sirpaleet särkyneet – Tirkistysreikä Laukon kartanon vaiheisiin ja isäntäväen elämään. *Vesilahden Laukko. Linna, kartano, koti*. Archaeologia Medii Aevi Finlandiae IV, s. 85–91. Toim. Kari Uotila. Suomen keskiajan arkeologian seura.

Haggrén, Georg 2008. Saari kuninkaankartanona. *Saaren kartano Mynämäellä*, s. 62–102. Toim. Hanna Nurminen. Suomen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1182.

Haggrén, Georg 2019. Keskiajan arkeologia. *Muinaisuutemme jäljet. Suomen esi- ja varhaishistoria kivikaudelta keskialjalle*, s. 369–536. Haggrén, Georg, Halinen, Petri, Lavento, Mika, Raniinen, Sami ja Wessman, Anna. 4. painos. Gaudeamus.

Heinonen, Tuuli 2015. *Kauppiaita, talonpoikia vai ratsumiehiä? 1500–1600- luvun maaseudun mikroarkeologiaa Vantaan Märstensbyn Lillaksen tilalla*. Vantaan kaupunginmuseon julkaisuja 32.

Hiekkanen, Markus 2003. *Suomen kivikirkot keskialjalla*. Otava.

Huurre, Matti 1992. Remojärven kappelin jäljillä. *Juvenmalle. Juva 550 vuotta*, s. 20–22. Toim. Leena Orro. Juvan kunta ja Juvan seurakunta.

Härö, Mikko 1984. *Suomen muinaismuistohallinto ja antikvaarinen tutkimus. Muinaistieteellinen toimikunta 1884–1917*. Museovirasto, Helsinki.

Jutikkala, Eino 1983. *Talonpoika, aatelismies, kruunu. Maapolitiikkaa ja maanomistusoloja 1550–1750*. Tietolipas 92.

Karonen, Petri 2014. *Pohjoinen suurvalta. Ruotsi ja Suomi 1521–1809*. Kirjokansi 63.

Koponen, Martti ja Poutiainen, Hannu 1992. Asutuksen ja luonnon historiaa. *Juvenmalle. Juva 550 vuotta*, s. 8–19. Toim. Leena Orro. Juvan kunta ja Juvan seurakunta.

Knuuttila, Seppo 1989. Paluu nykyisyyteen. *Kansa kuvastimessa. Etnisyys ja identiteetti*. Tietolipas 114, s. 92–102. Toim. Teppo Korhonen ja Matti Räsänen. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Kuha, Mia 2014. Seurakunta yhteisön ytimenä. *Kotiseutu ja kansakunta. Miten suomalaista historiaa on rakennettu*. Historiallinen arkisto 142, s. 54–76. Toim. Pirjo Markkola, Hanna Snell-

- man ja Ann-Catrin Östman. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Kymäläinen, Päivi 2006. Paikan ajattelun haasteita. *Paikka. Eletty, kuvitettu, kerrottu*. Kalevalaseuran vuosikirja 85, s. 201–217. Toim. Seppo Knuuttila, Pekka Laaksonen ja Ulla Piela. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Lehtinen, Leena 1989. *Opas Etelä-Savon esihistoriaan*. Savonlinnan maakuntamuseo.
- Lehtonen, Juhani U. E. 2005. Kansatieteen tutkimushistoria. *Polkuja etnologian menetelmiin*, s. 11–24. Toim. Pirjo Korkiakangas, Pia Olsson ja Helena Ruotsala. Ethnos-toimite 11.
- Lehtosalo-Hilander, Pirkko-Liisa 1988. Esihistorian vuosituhannet Savon alueella. *Savon historia I*, s. 11–264. Kustannuskiila Oy, Kuopio.
- Leskinen, Sirpa ja Pesonen, Petro 2008. *Vantaan esihistoria*. Vantaan kaupunki.
- Lundin, Lars 2015. *Carl Axel Gottlund Dagbok 1808–1817*. Utgiven av Lars Lundin. Järvsö.
- Löytönen, Markku ja Kolbe, Laura 1999. Lukijalle. *Suomi. Maa, kansa, kulttuurit*, s. 7–8. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 753.
- Majantie, Kirsi 2000. Kartanon eurooppalainen lämmitys. Potti- ja renessanssikaakelilöydöt Laukossa. *Vesilahden Laukko. Linna, kartano, koti*. Archaeologia Medii Aevi Finlandiae IV, s. 92–111. Toim. Kari Uotila. Suomen keskiajan arkeologian seura.
- Majantie, Kirsi ja Uotila, Kari 2000. Laukon löydöt. *Vesilahden Laukko. Linna, kartano, koti*. Archaeologia Medii Aevi Finlandiae IV, s. 60–72. Toim. Kari Uotila. Suomen keskiajan arkeologinen seura.
- Marila, Marko 2020. Johdattelevia huomioita arkeologian spekulatiiviseen tieto-oppiin. *Muinaistutkija 2/2020*, s. 70–73.
- Mikkola, Kati 2009. *Tulevaisuutta vastaan. Uutuuksien vastustus, kansantiedon keruu ja kansakunnan rakentaminen*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1252.
- Moisio, Sami 2020. Alueiden väliset erot syvenevät Suomessa. Artikkelijäsenkirje -palstalla. *Helsingin Sanomat* 15.6.2020.
- Petrisalo, Katriina 2001. *Menneisyys matkakohteena. Kulttuuriantropologinen ja historiatieteellinen tutkimus perinnekulttuurien hyödyntämisestä matkailuteollisuudessa*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 802.
- Pirinen, Kauko 1982. Rajamaakunta asutusliikkeen aikakautena 1534–1617. *Savon historia II:1*. Kustannuskiila Oy, Pieksämäki.
- Pirinen, Kauko 1988. Savon keskiaika. *Savon historia I*, s. 265–443. Kustannuskiila Oy, Kuopio.
- Pirinen, Kauko 1992. Juvan seurakunnan vaiheet vuoteen 1901. *Juvenmalle. Juva 550 vuotta*, s. 36–65. Toim. Leena Orro. Juvan seurakunta ja Juvan kunta.
- Poppius, Liisa 1957a. Juvan esihistoria ja vaiheet seurakunnan perustamisesta Uudenkaupungin rauhaan. *Juvan historia*, s. 9–172. Pieksämäki.
- Poppius, Liisa 1957b. Kartanot ja suurtilat. *Juvan historia*, s. 459–510. Pieksämäki.
- Purhonen, Paula 1998. *Kristinuskon saapumisesta Suomeen. Uskontoarkeologinen tutkimus*. Suomen Muinaismuistoyhdistyksen aikakauskirja 106.
- Raivo, Petri J. 1999. Maisema ja mielikuvat. *Suomi. Maa, kansa, kulttuurit*, s. 70–87. Toim. Markku Löytönen ja Laura Kolbe. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 753.
- Raninen, Sami ja Wessman, Anna 2019. Rautakausi. *Muinaisuutemme jäljet. Suomen esi- ja varhaishistoria kivikaudelta keskiajalle*, s. 215–365. Haggren, Georg, Halinen, Petri, Lavento, Mika, Raninen, Sami ja Wessman, Anna. 4. painos. Gaudeamus.
- Reimer P. J., Bard E., Bayliss A., Warren Beck J., Blackwell P. G., Bronk Ramsey C., Buck C. E., Cheng H., Edwards R. L., Friedrich M., Grootes P. M., Guilderson T. P., Hafliðason H., Hajdas I., Hatté C., Heaton T. J., Hoffmann D. L., Hogg A. G., Hughen K. A., Kaiser K. F., Kromer B.,

- Manning S. W., Niu M., Reimer R. W., Richards D. A., Scott E. M., Southon J. R., Staff R. A., Turney C. S. M., van der Plicht J. 2013. IntCal13 and Marine13 Radiocarbon Age Calibration Curves 0–50,000 Years cal BP. *Radiocarbon* Vol. 55, s. 1869–1887.
- Ruohonen, Juha 2010. Juvan lintu ja muita myöhäisrautakautisia linturiipuksia. *Aurinkopeura* V, s. 82–99.
- Ruohonen, Juha 2013a. Muinaismuistoja Savosta ja Karjalasta. Kansakoulunopettaja Henrik Laitinen muinaistutkijana. *Suomen Museo* 2012, s. 131–157.
- Ruohonen, Juha 2013b. Remojärven Kappelinpelto. *Juvan kivikirkko*, s. 9–12. Juvan seurakunta.
- Ruohonen, Juha 2017b. Juvan Partalan kuninkaankartanon punoskoristeinen ristiriipus. *Muinaistutkija* 2/2017, s. 27–34.
- Ruotsala, Helena 2002. *Muuttuvat palkiset. Elo, työ ja ympäristö Kittilän Kyrön paliskunnassa ja Kuolan Luujärven porohoitokollektiiveissa 1930–1995*. Kansatieteellinen arkisto 49.
- Ruotsala, Helena 2009. Kovan leivän alue vai viinitie? Kulttuurialueita konstruoivasta kansatieteestä eurooppalaiseksi etnologiaksi. *Maa, seutu, kulmakunta. Näkökulmia aluehistorialliseen tutkimukseen*, s. 170–196. Toim. Maria Lähteenmäki. Historiallinen arkisto 129. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Räsänen, Matti 1989. Kansankulttuuri kansakunnan identiteetin rakennuspuuna. *Kansa kuvastimessa. Etnisyys ja identiteetti*, s. 10–28. Tietolipas 114. Toim. Teppo Korhonen ja Matti Räsänen. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Sanson, Nicolas 1669. *Savolax et Kexholm. Tirées de divers mémoires, par le S:r Sanson geographe ordinaire du Roy*. A Paris: chez Pierre Mariette Rue St. Jacques a l'Esperance, avec privilege du Roy pour vingt ans.
- Seppälä, Suvia 2009. *Viljana, nahkoina, kapakalana. Talonpoikien maksamat kruununverot Suomessa vuosina 1539–1609*. Bibliotheca Historica 125.
- Stark, Laura 2006. Johdanto. Pitkospuita modernisaation suolle. *Modernisaatio ja kansan kokemus Suomessa 1860–1960*, s. 9–46. Toim. Hilka Helsti, Laura Stark ja Laura Tuomaala. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1101.
- Talve, Ilmar 1990. *Suomen kansankulttuuri*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Helsinki.
- Tuhkanen, Sakari 1999. Suomen luonto ajan virrassa. *Suomi. Maa, kansa, kulttuurit*, s. 9–33. Toim. Markku Löytönen ja Laura Kolbe. Suomen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 753.
- Vertainen, Kirsi ja Ruohonen, Juha 2019. *Juvan Partala*. Juvan kunta.
- Vilkuna, Anna-Maria 1998. *Kruunun taloudenpito Hämeen linnassa 1500-luvun puolivälissä*. Bibliotheca Historica 31.
- Vilkuna, Anna-Maria 2003. Kruunun maatalous. *Suomen maatalouden historia I. Perinteisen maatalouden aika esihistoriasta 1870-luvulle*, s. 246–268. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 914:1.
- Vilkuna, Kustaa H. J. 2014. Suomen kansan heimot. *Kotiseutu ja kansakunta. Miten suomalaista historiaa on rakennettu*, s. 25–53. Toim. Pirjo Markkola, Hanna Snellman ja Ann-Catrin Östman. Historiallinen arkisto 142.
- Voionmaa, Väinö 1933. Suomen historian maantieteellinen pohja. *Suomen kulttuurihistoria I. Heimoyhteiskunnan ja katolisen kulttuurin aika*, s. 13–25. K. J. Gummerus Osakeyhtiö, Helsinki.
- Vuoristo, Katja 1997. Löytöesineistö ja esineistön käyttäjät Näsen kuninkaankartanossa. *Perniö – Kuninkaan ja kartanoiden pitäjä*, s. 134–152. Helsingin yliopiston taidehistorian laitoksen julkaisuja XV. Toim. Marianna Niukkanen. Helsingin yliopiston arkeologian laitos ja Helsingin yliopiston taidehistorian laitos ja Perniön kunta.